

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ενότητα 5: Ισχύς του δικαίου: πότε και πώς ισχύει ο νόμος

Παρούσης Μιχαήλ

Τμήμα Φιλοσοφίας

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά **ΠΠ**
μαθήματα

Σκοπός ενότητας

1. Από την έννοια του θεσμού στην έννοια του νόμου
  2. Νομικός θετικισμός
  3. Επιστήμη δικαίου
-

1. Ισχύς του δικαίου-νόμοι-θεσμοί

Ο νόμος συνδέεται με την ελευθερία, την εξασφαλίζει, δείχνει ποια είναι η φύση του ανθρώπου. Ελεύθερος σημαίνει ότι αντικειμενικά υπακούς στο νόμο που είναι σωστός.

Η ισχύς είναι συνέπεια της θετικότητας, της διαδικασίας παραγωγής και δημοσίευσης του δικαίου. Επειδή υπάρχει η θετικότητα ως προϋπόθεση της ισχύος του νόμου, μιλάμε για το θετικό δίκαιο. Μέσα από το δίκαιο σήμερα προκύπτουν θεσμοί. Θεσμός μπορεί να είναι ένα σωματείο ή μια μη κυβερνητική οργάνωση. Αυτά είτε διαπλάθονται από το δίκαιο είτε παρεμβαίνουν στη διαμόρφωση του δικαίου. Όταν συζητάμε για το κατά πόσο το δίκαιο έχει ισχύ είναι σαν να λέμε πότε, πώς ισχύει ο νόμος.

2. Νομικός θετικισμός- Σχολή φυσικού δικαίου

Πρεσβεύει ότι οι νόμοι ισχύουν κυρίως τυπικά, δηλαδή να έχουν προέλθει από μία διαδικασία παραγωγής και να έχουν δημοσιευτεί. Με βάση τα κριτήρια της τυπικότητας μπορεί να ισχύει οποιοσδήποτε νόμος, εφόσον έτσι δεν χρειάζεται να τον κρίνω ως ακολουθητέο ή μη βάσει περιεχομένου. Αντίθετη από το νομικό θετικισμό είναι η σχολή του φυσικού δικαίου, η οποία έχει πιο ουσιαστικά κριτήρια: όπως το να μην υπάρχει σύγκρουση μεταξύ του περιεχομένου του δικαίου και των θεμελιωδών δικαιοπολιτικοηθικών αρχών δικαιοσύνης. Δηλαδή το φυσικό

δίκαιο φέρνει την ιδέα της δικαιοσύνης και την βάζει ως ένα αντίβαρο στο περιεχόμενο του νόμου. Άρα, κρίνει την ισχύ του νόμου με την ιδέα της δικαιοσύνης.

4.Πώς μπορεί το δίκαιο να ονομαστεί επιστήμη;

Αυτό που βοηθάει το δίκαιο είναι η διαίρεσή του σε κατηγορίες, σε τομείς και σε κανόνες και κυρίως η ενασχόλησή του με το περιεχόμενο των βασικών του όρων. Έχει δηλαδή ένα ιδιαίτερο αντικείμενο. Η επιστήμη του δικαίου δίνει την εντύπωση ότι ,εφόσον υπάρχει η δυνατότητα επιστημονικής ανάλυσης του φαινομένου αυτού , θα μπορούσαμε να παραιτηθούμε από ηθικές αξιολογήσεις και στο επίπεδο της παραγωγής του δικαίου και μετέπειτα στο επίπεδο της τήρησης του δικαίου, άρα στο επίπεδο της ισχύος.

4.Επιστήμη δικαίου

Εάν θέλω να κάνω επιστήμη του δικαίου πρέπει να ξεχωρίσω το δίκαιο από την ηθική. Πρέπει να δω σε τι διαφέρουν αυτά τα δύο και όχι σε τι μοιάζουν. Το να περάσω από μια επιστημολογική ανάγκη διάκρισης του δικαίου σε ένα συμπέρασμα όπου να λέει ότι το δίκαιο ισχύει ανεξάρτητα από το αν και κατά πόσο συγκρούεται με την ηθική είναι ένα τεράστιο χάσμα.

5.Εξάσκηση νομικού επαγγέλματος

Η εξάσκηση ενός νομικού επαγγέλματος προϋποθέτει την κατοχή μεθοδολογικών εργαλείων, για τα οποία δεν χρειάζεται να ξέρεις ηθική. Άρα, υπάρχει μία δογματική επιστήμη του δικαίου η οποία διακρίνεται από άλλους τομείς της κανονιστικότητας. Δεν μπορείς να δεις το δίκαιο φιλοσοφικά χωρίς να το υποβάλλεις σε κριτική βάση.

6. John Austin

Ο Austin θεωρείται ο παππούς του νομικού θετικισμού. Έχει εξελίξει μια θεωρία προσταγών. Λέει ότι για να κατανοήσω μια κοινωνία πρέπει να έχω τη θέση ενός παρατηρητή. Θα δω ότι οι άνθρωποι συμπεριφέρονται με τον α τρόπο και όχι με τον β. Θα δω ότι τείνουν να εφαρμόσουν αυτά που τους έχει επιβάλλει κάποια εξουσία. Ο παρατηρητής θα δώσει το μέσο για να προσεγγίσουμε το δίκαιο σαν κοινωνικό φαινόμενο. Η παρατήρηση είναι έτσι φτιαγμένη όπου το αποτέλεσμα να προκύπτει αβίαστα. Η θεωρία του Austin εγγράφεται σαν την πρώτη θετικιστική προσέγγιση του δικαίου γιατί συνδέει την ισχύ του δικαίου μόνο με την τήρηση και την ακολουθία των προσταγών του νόμου, οι οποίες έχουν ένα χαρακτήρα εξουσιαστικό. Άρα, ο νομικός θετικισμός ξεκινάει σαν μια επιστημονική ανάγκη ανάλυσης του δικαίου.

7. Hans Kelsen

Ο Kelsen έχει αναπτύξει μια καθαρή θεωρία του δικαίου. Λέει ότι για να καταλάβουμε το δίκαιο πρέπει να το δούμε από τη σκοπιά εκείνων που αφορά, ανεξάρτητα από αξιολογήσεις και συστήματα. Το δίκαιο έτσι όπως το βιώνουν οι νόμοι είναι ένα κλειστό σύνολο πηγών. Κάθε πηγή δικαίου έλκει την ισχύ της από έναν ανώτερο νόμο. Το ερώτημα του Kelsen είναι από πού έλκει την ισχύ του το σύνταγμα. Εδώ υπάρχει ένα θέμα φιλοσοφίας της φύσης που έχει να κάνει με τη σχέση είναι και δέοντος. Το θεμέλιο του είναι πρέπει να είναι μια δεοντολογική επιταγή. Το αξίωμα ότι πρέπει να υπακούμε στους νόμους το ονομάζουμε θεμελιώδη κανόνα επιταγής. Το κίνητρο για να τηρούμε το νόμο είναι είτε το γεγονός ότι κάποιος το επιβάλλει εξουσιαστικά είτε το γεγονός ότι το κάνουν οι περισσότεροι. Οι νομικές θεωρίες κριτικάρουν κοινωνικές θεωρίες τύπου Austin γιατί προσπαθούν σε πραγματική κατάσταση να θεμελιώσουν το δίκαιο.

8.H.L.A HART

Το βιβλίο του *The Concept of Law* έρχεται να υπερασπιστεί μια κοινωνιολογική θεωρία σαν αυτή του Austin ενάντια στην κριτική που του κάνει ο Kelsen. Ο Hart επαναφέρει το δίκαιο στη σκοπιά που έχει κανείς ως πολίτης. Το κύριο πρόβλημα για εκείνον είναι πώς γίνεται να τηρείται και να αναγνωρίζεται ένας κανόνας ως κανόνας δικαίου. Λέει ότι για να τηρήσω το δίκαιο πρέπει να ξέρω τι είναι δίκαιο. Το βασικό για να λειτουργεί το δίκαιο ως κανόνας κανονιστικής υποχρεωτικότητας είναι να καταλάβω το δίκαιο. Δεν μπορούμε να θεμελιώσουμε το δίκαιο σε μια ανώτερη αρχή. Η θεωρία του παγίωσε το θέμα της διάκρισης δικαίου-ηθικής. Οι ηθικοί κανόνες είναι άλλου τύπου κανόνες απ' ότι οι νομικοί. Το πρόβλημα που ανακύπτει είναι ο νομικός συντηρητισμός, ο οποίος είναι ένα φαινόμενο που δίνει συγκεκριμένη αξία στην ισχύ του νόμου. Είναι αντίθετος από τον νομικό θετικισμό που έχει επιστημονική ισχύ. Οι νομικοί μετέχουν σε ένα πλέγμα εξουσίας. Η δουλειά τους εξαρτάται από την εφαρμογή και την τήρηση των νόμων. Ο νομικός συντηρητισμός λέει ότι εφόσον υπάρχει βούληση προς κάτι πρέπει να τηρείται. Δεν αμφισβητεί την εξουσία γι' αυτό και δεν αμφισβητεί το περιεχόμενο του νόμου.

9.Αριστοτέλης

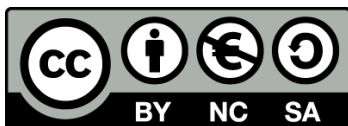
Ο Αριστοτέλης στα *Ηθικά Νικομάχεια* [1134b8] λέει ότι το δίκαιο πρέπει να το δούμε στην πόλη. Το ονομάζει πολιτικόν δίκαιο που το διακρίνει σε φυσικό και θετικό. Πόλις είναι η τέλεια μορφή ανθρώπινης συνύπαρξης. Το θετικό δίκαιο μετά το έγγραψε νομικό, δηλαδή παίρνει το περιεχόμενό του όταν το ψηφίσουμε. Το φυσικό δίκαιο είναι μέρος του πολιτικού δικαίου δικαιωματικά.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Παρούσης Μιχαήλ 2015. «Φιλοσοφία του Δικαίου. Ισχύς του δικαίου: πότε και πώς ισχύει ο νόμος». Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://eclass.upatras.gr/courses/PHIL1918/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

